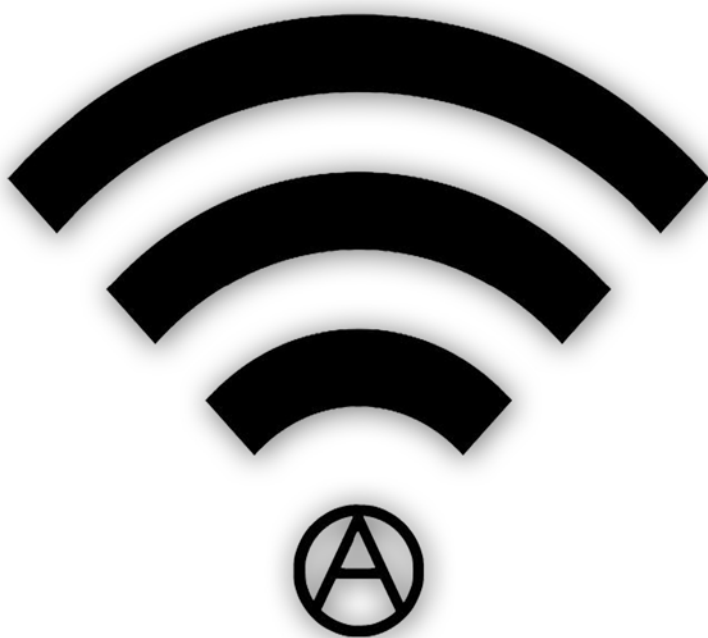

Bakunjinovo

anarhističko naslijeđe

masari.noblogs.org

rujan, 2015.

Biblioteka: Naši riječki radovi

Naslov: *Bakunjinovo anarhističko naslijeđe*

Izdavač: Mreža anarhista Rijeka

masari.noblogs.org

Slobodno umnožavanje, distribucija i korištenje su dozvoljeni, pod sljedećim uvjetom:

* Doslovne kopije moraju sadržavati gore navedene podatke i narednu krilaticu.

* *Jednom iznesena ideja nije više ničije vlasništvo.*

Izdavaštvo, rujan 2015.

Mreža anarhista Rijeka

Sadržaj

Biografija	5
Pred-anarhistički period	8
Revolucionarni panslavizam i federalizam.....	8
Bakunjin i anarhizam	13
Internacionala i Internacionalno bratstvo.....	13
Internacionala i Alijansa za socijalnu demokraciju.....	17
Bakunjin protiv diktature i radničke države.....	22
Bakunjinovo naslijeđe.....	23

Bakunjinovo anarhističko naslijeđe

Biografija

Mihail Aleksandrovič Bakunjin, ruski revolucionar, utemeljitelj internacionalnog anarhističkog pokreta i ideolog anarhizma, rođen 20.5.1814. u ruskoj plemićkoj obitelji na plemićkom posjedu Prjemuhino (Tver).

Godine 1829. upisuje vojnu školu, a napušta vojnu službu 1835. Max Nettlau, anarhistički povjesničar, o Bakunjinovom ocu i njegovom utjecaju na Bakunjina kaže sljedeće: „*Bakunjinov otac, obrazovan u Italiji i upoznat s francuskim predrevolucionarnim danima, vratio se u Rusiju s liberalnim idejama, koje su kasnije završile u konzervatizmu. Ipak, očevo je mišljenje zadržalo humanitarni naboj što je njegova najstarijeg sina Mihaila činilo sretnim tijekom rane mladosti*“.

Istraživač mladog Bakunjina A. Kornilov tvrdi kako je Bakunjin napustio službu artiljerijskog poručnika s 22 godine (1835.), jer mu je to bila uvredljiva i uobičajena karijera. Bakunjinov otac bio je dio liberalnog plemstva koje je ispunilo prijelaznu misiju odgajajući radikalnu mladež, stoga se časnička škola koju je Bakunjin pohađao u Petrogradu pokazala inkompatibilnom s njegovim odgojem.

Nakon ostavke u vojnoj službi, Bakunjin je otišao 1836. na studij u Moskvu, gdje se istaknuo po prvi puta u kružoku N. V. Stankeviča i sprijateljio se s Bjelinskim i Hercenom. Godine 1840. odlazi u Njemačku, na berlinsko sveučilište, tamo se radikalnije oblikovao pod utjecajem lijevih hegelijanaca. Od njemačke policije 1843. bježi u Švicarsku, pa 1844. u Pariz gdje se upoznaje s Marxom i Proudhonom. Godine 1848., također u Parizu, sprijateljuje se s poljskim emigrantima, te odlazi za Prag na Sveslavenski kongres na kojem prezentira svoj revolucionarni panslavizam. Iste godine izbija praški ustanak u kojem Bakunjin sudjeluje, a sljedeće godine, 1849., sudjeluje u drezdenskom ustanku, nakon kojeg pada u ruke drezdanskim vlastima, koje ga predaju ruskim vlastima, da bi zatim skončao u Sibiru, jer ga je ruski Senat još 1844. lišio plemiće titule i osudio na robiju zbog političkih djelatnosti. Uspijeva pobjeći iz Sibira 1861. i odlazi za London.

Godine 1863. sudjeluje u neuspjelom pokušaju poljskog ustanka, nakon kojeg nepovratno prelazi na anarhizam. S 1864. na 1865. stvara tajno društvo „Internacionalno bratstvo“, od 1867. do 1868. član je „Lige za mir i slobodu“, a 1868. postaje član „Međunarodnog udruženja radnika“, Internationale. Iste godine osniva „Alijansu za socijalnu demokraciju“. Godine 1870. sudjeluje u lionskom ustanku, 1872. biva isključen iz *Internationale* i osniva „Anarhističku Internacionalu“ (u Saint Imieru u Švicarskoj, 15.09.1872.). Pred smrt

sudjeluje u ustanku u Španjolskoj 1873. i u bolonjskom ustanku 1874., da bi skončao u Bernu u Švicarskoj 1. srpnja 1876.

Bakunjinovi radovi po glavnim stvaralačkim epohama:

- Revolucionarni panslavizam: *Reakcija u Njemačkoj* (1842.), *Sedamnaesta obljetnica Poljske pobune 1830.* (1847.), *Apel Slavenima* (1848.), *Ispovijed* (1851.),

- Anarhizam: *Revolucionarni katekizam* (1866.), *Nacionalni katekizam* (1866.), kritika Rousseauove teorije o državi: *Federalizam, socijalizam i antiteologizam* (1867.), *Program Internacionalnog bratstva* (1869.), *Politika Internacionale* (1869.),

- Francusko-pruski rat i Pariška komuna: *Pisma Francuzu* (1870.), *Država i sloboda* (1871.), *Program Alijanse* (1871.), *Pariška komuna i ideja države* (1871.), *Internacionala i Karl Marx* (1872.),

- Posljednje godine: *Državnost i anarhija* (1873.), *Pismo drugu iz Jurske federacije* (1873.), *Pismo Eliséeu Reclusu* (1875.).

Pred-anarhistički period

Revolucionarni panslavizam i federalizam

Od 1846. do 1863. godine Bakunjin je okrenut Slavenima, smatrao je kako se među njima nalazi politička rezerva europske revolucije, a svoj tadašnji nazor sumira u djelu *Apel Slavenima* (1848.) zbog kojeg ga između ostaloga prati naslov panslavista. Citat koji opisuje njegovo tadašnje političko stanje iz njegovog pera sažeto je u sljedećoj rečenici: „*Slobodna slavenska federacija – jedini izlaz za Rusiju, Ukrajinu, Poljsku i uopće sve slavenske narode*“. „*Panslavizam je vjera da će ujedinjenje svih slavenskih plemena, kojih ima 85 milijuna, unijeti novu civilizaciju, novu živu istinitu slobodu u svijet*“.

Treba se napomenuti kako je ovaj revolucionarni savez slavenskih naroda okrenut protiv i pruskog i ruskog veliko-državlja, stoga Bakunjin u svom *Apelu* napominje: „*Nova politika neće biti državna politika, nego politika naroda kao nezavisnih i slobodnih individua*“. U tom je duhu Bakunjin sudjelovao na Sveslavenskom kongresu u Pragu 1848. godine. Iste godine sudjeluje u praškom ustanku protiv austrijskih imperijalističkih trupa, nakon čega se vratio u Berlin i biva uvučen u drezdenski ustanak (1849.). Tamo ga dočekuje oduševljeni simpatizer Richard Wagner. Wagner u svojoj autobiografiji *Moj život* bilježi te trenutke: „*Kapela je još jednom izvela Beethovenovu*

Devetu simfoniju (...). Generalnoj je probi (...) prisustvovao i Mihail Bakunjin. Kad smo svršili, približio se bez straha orkestru i glasno mi doviknuo da ćemo se združiti i uz životnu opasnost spasiti tu simfoniju kad dođe do velikog svjetskog požara kad bude i sva muzika morala nestati. Nekoliko tjedana nakon te posljednje priredbe činilo se da je taj „svjetski plamen“ zaista počeo lizati ulicama Drezdena, a Bakunjin (...) preuzeo je u tom ulogu glavnog potpaljivača“. Kao zanimljivost, skladatelj Wagner u svojim spisima *Umjetnost i revolucija* (1849.) i *Remek djelo budućnosti* (1850.) pokazuje jaku sklonost za „slobodne udruge u budućnosti“.

U svibnju 1849. Bakunjin biva uhapšen i bačen u tamnicu u Drezdenu, u srpnju ga prebacuju u utvrdu Königstein. 14. Siječnja 1850. saksonski prvostupanjski sud Bakunjina osuđuje na smrtnu kaznu, 6. travnja viši sud potvrđuje presudu, 12. lipnja iste godine po odluci kralja smrtna kazna biva zamijenjena doživotnim zatvorom, a 13. i 14. lipnja Bakunjina prebacuju u zatvor u Pragu. Godine 1851. Bakunjina nanovo sele, ovaj put u utvrdu Olomouc, da bi ga zatim u svibnju predali ruskim vlastima koje ga zatvaraju u Aleksejevski ravelin Petropavlovske utvrde. U srpnju i kolovozu iste godine u utvrdi piše *Ispovijed* na prijedlog cara Nikolaja I.

Car zahtijeva da mu Bakunjin sroči taj rad „kao duhovni sin duhovnom ocu“. Za neke je taj spis značio Bakunjinov „veliki pad“, zbog ubogog i poniznog tona, a boljševička tumačenja Bakunjinov potez doživljavaju diskreditirajuće za svu njegovu kasniju

anarhističku djelatnost. No s druge strane, kada se u obzir uzme „*da su njegova djela poznata javnosti te kako nije imao što kriti*“ i kako je Bakunjin nedvosmisleno rekao Caru da imena svojih suradnika neće navoditi: „*vama je poznato da se nitko u duhu ne mora kajati za tuđe grijehove. Poslije moga brodoloma ostalo mi je samo jedno blago – čast i saznanje da nisam iznevjerio nikoga tko mi je vjerovao, i zato ničija imena neću navoditi*“. Ispovijed se u tom svijetlu i u svijetlu svih kasnijih Bakunjinovih djelovanja može gledati i kao lukavstvo, jer kakvu težinu ima Bakunjinovo odricanje stajališta u tamnici, ako je po izlasku nastavio djelovati, organizirati i sudjelovati u socijalnim gibanjima tadašnjeg vremena, sve do svoje smrti.

Godine 1854. u ožujku Bakunjinu prebacuju u Schliselburg, a 1857. u veljači tamnica mu biva zamijenjena progonstvom u Sibir. Dok je još uvijek u Sibiru 1858. 5. listopada ženi se, kćerkom zalutalog plemića, Antoninom Ksaverjevnom Kvjatkovskom. Godine 1861. u lipnju uspijeva pobjeći iz progonstva u Japan, odakle stiže u Sjevernu Ameriku, a zatim u Europu, odnosno iste godine u prosincu dolazi u London. U Londonu se smješta kod prijatelja Hercena, koji s N. Ogarjovom izdaje *Zvono* („Kolokol“), časopis zaslužan za razvitak socijalističkih ideja, pogotovo među ruskom emigracijom, ali i za utjecaj na neke od aktera ruske revolucije. Sljedeće tri godine Bakunjin se posvećuje Poljskoj, pa tako pokušava organizirati rusku vojnu jedinicu koja bi pomagala Poljake, no bezuspješno.

Tada Bakunjin još uvijek nije bio anarhista, ali je inzistirao na „narodnom samoupravljanju u općinama, srezovima, kotarima, oblastima, i najzad u državi“. „Narodu je potrebna sloboda (...) dajte mu samoupravljanje (...) dajte mu svu zemlju“. Tako je u svojim pogledima o komunalnom razvitku svoje domovine zapisao: „Ruski narod je za dva stoljeća ropstva očuvao nepovredivo tri principa, koji će mu poslužiti kao historijska osnova budućeg razvoja. Prvi je u narodu rasprostranjeno uvjerenje da cijela zemlja pripada njemu. Drugi je princip poštovanje općine, organizacije koju dva stoljeća ropstva nisu mogla potpuno uništiti i koju je ruski narod sačuvao u obliku običaja... Napokon, treći princip, izvor cjelokupne naše buduće slobode – samoupravljanje općinom“.

Anarhistički povjesničar Max Nettlau, Bakunjinov „panslavizam“ objašnjava sljedećim riječima: „Ako me se pita kako je Bakunjin, s takvim anarhističkim idejama, mogao posvetiti slavenskoj nacionalističkoj akciji godine svojeg života od 1846. do 1863. – imajući u vidu da je u zatvoru u Sibiru proveo razdoblje od svibnja 1849. do proljeća 1861. – rekao bih, između ostaloga, da je to samo još jedan dokaz velikog manjka slobodara s kojima bi u to doba mogao surađivati“. Nettlau s „anarhističkim idejama“ Bakunjina misli na njegove rečenice u pismima braći iz 1845.: „Jedini je, zakonit i dobrotvoran utjecaj, učiniti ljude slobodnima. Dolje sa svim dogmama, vjerskim i filozofskim! One nisu ništa drugo do laži; istina nije teorija, nego činjenica, ona je život sam – zajednica slobodnih i neovisnih ljudskih bića – sveto jedinstvo ljubavi koje struji iz

beskrajnih i tajanstvenih dubina osobne slobode“ i iz 1848.: „Ja ne vjerujem u ustave i zakone. Ni najbolji ustav na svijetu ne bi me zadovoljio. Mi trebamo nešto posve drugo: nadahnuće, život, jedan novi svijet bez zakona koji će baš zbog toga biti slobodan“.

Nakon poljske revolucije 1863. godine Bakunjin je napustio panslavizam, nakon što taj događaj nije rezultirao širenjem pobuna i stvaranjem slavenske federacije Bakunjin se u pismu Hercenu (11.7.1863.) odriče imena panslavista. Kako to navodi Max Nettlau: *„Bakunjin je smatrao da su nacionalistički pokreti podbacili jer su od tog doba potpali pod vlast francuskih, ruskih i pijemonteških državnika te je sve svoje nade za budućnost položio u socijalne pokrete koji su ponovno oživljavali“.*

Također, premda je simpatizirao poljski potencijal za uvertiru u sve-europsku revoluciju, Bakunjin nikada nije složio s Poljacima u njihovoj namjeri *„da inkorporiraju Ukrajince, Bjelorusce i Litvance u vlastitu državu“.*

Bakunjin i anarhizam

Internacionala i Internacionalno bratstvo

Godine 1864. stvorena je, zajedničkim naporom francuskih (pod utjecajem Josepha Proudhona) i engleskih radnika (pod utjecajem Roberta Owena), „I. Internacionala“, „Međunarodno udruženje radnika“. Povijest radničkog saveza francuskog prudonizma i engleskog ovenizma može se pratiti od 1862., kada su radnici obiju struja u Londonu i službeno stupili u kontakt. U komitet za realiziranje organizacijskog rada i pripremu dokumenata *Internazionale* izabran je među ostalima i Karl Marx, koji je napisao osnivački manifest i privremeni statut.

Ubrzo nakon osnivanja udruženja Bakunjin je imao susret s Marxom, susret koji je urodio suradnjom navedene dvojice oko propagande protiv nacionalizma u Italiji, pošto se Bakunjin zaputio u siječnju 1864. u Italiju. Također, Bakunjin je dobio na povjerenje programske dokumente *Internazionale*, kako bi ih mogao rasturati po Italiji. „Međunarodno udruženje radnika“, odnosno sudjelovanje u njemu, gurnulo je Bakunjina nepovratno u socijalističke vode i u potpuno napuštanje ideje o nacionalnim pokretima kao pokretačima revolucije za oslobođenje čitavog čovječanstva te njihovu zamjenu internacionalnim radničkim pokretom.

Iste godine (1864.) Bakunjin se razilazi s Hercenom i Ogarjevima, tada započinje Bakunjinov anarhistički period, i (1864. na 1865.) nastupa kao organizator tajnog društva: *Internacionalnog bratstva*, također znanog kao *Saveza revolucionarnih socijalista*. *Bratstvo* je osnovano u Italiji u Napulju, gdje su se i oblikovali Bakunjinovi novi pogledi. Prema H. E. Kaminskom, program i statut „Internacionalnog bratstva“ te 3 dokumenta koja se odnose na *Bratstvo: Internacionalna obitelj, Revolucionarni katekizam i Nacionalni katekizam*, sadržavaju duhovno utemeljenje cijelog anarhističkog pokreta. Od tada je Bakunjin izravno počeo surađivati sa socijalističkim pokretom kako bi ga nadahnuo slobodarskim idejama, putem Internacionalnog bratstva.

U dokumentima programa *Bratstva*, naslovljenog *Međunarodno tajno društvo za oslobođenje čovječanstva* mogu se naći duboko humanističke rečenice poput: „*Mi vjerujemo da u čovjeku, čak iako je često loš i glup, ipak živi sposobnost za razum, sklonost ka dobroti... Vjerujemo da se, nezavisno od nekakvog božanskog miješanja, u samom čovjeku nalazi stvaralačka aktivnost i nepobjediva unutarnja snaga – ona je njegova bit i njegova priroda, koja je tokom stoljeća neprestano vukla čovječanstvo k istini i dobru.*“ „*Biti slobodan jeste pravo, dužnost, dostojanstvo, sreća, misija čovjeka. Ispunjenje njegove sudbine. Ne imati slobodu znači ne imati ljudski oblik. Lišiti čovjeka slobode i sredstava za njeno postizanje i korištenje njome – nije jednostavno ubojstvo, to je ubojstvo čovječanstva. Najveći i jedini moralni zakon je – budite*

slobodni i ne zadovoljavajte se samo patnjama, već uvažavajte, volite, pomozite oslobođenje vašeg bližnjega, jer je njegova sloboda neizostavni uvjet vaše vlastite“.

Tu se vidi očita razlika s Rousseauom, za kojega je Bakunjin smatrao kako je griješio kada je tvrdio da sloboda jednog čovjeka treba biti ograničena slobodom drugog čovjeka. Jer, prema zakonu solidarnosti tvrdi Bakunjin: *„...svačiji razum raste u srazmjeru porasta razuma svih ostalih, a glupost pojedinca je u izvjesnoj mjeri glupost svih“.* Odnosno, nastavlja se Bakunjin: *„Smisao nije u tome da se smanji sloboda, potrebno je, naprotiv, sve vrijeme nju povećavati, jer ukoliko je više slobode kod svih ljudi koji čine društvo, utoliko to društvo stiče ljudsku suštinu“.*

Bakunjin smatra da se Rousseauova teorija preklapa s kršćanskim učenjem o božanskom pravu, koje je iznad individualnog, jer polazi od toga kako je ljudska priroda loša u svojoj biti. Bakunjin konačno zaključuje: *„Ja mogu biti slobodan samo među ljudima koji uživaju slobodu jednaku mojoj. Utvrđivanje moga prava na račun drugoga, manje slobodnog od mene, može i mora mi uliti svijest o mojoj privilegiji, a ne svijest o mojoj slobodi... Ništa tako ne proturječi slobodi kao privilegija“.*

Kao konačni dokaz Bakunjinovog napuštanja nacionalnih pokreta, odnosno napuštanja ideje o njihovoj potencijalnoj moći da se preliju u revoluciju koja će osloboditi cijelo čovječanstvo, svjedoči i sljedeća

rečenica iz programa *Bratstva*: „*Naše osnovno uvjerenje je, da kao što je sloboda svih naroda solidarna, tako i pojedine revolucije u pojedinim zemljama moraju biti solidarne, da odsad u Europi i u čitavom civiliziranom svijetu nema više revolucije, već postoji samo jedna sveopća revolucija... i da se, prema tome, svi posebni interesi, sva nacionalna samoljublja, pretenzije, sitne zavisti i neprijateljstva moraju sada sliti u jedan opći univerzalni interes revolucije*“.

Godine 1867. u Genevi se održavao međunarodni kongres „Lige za mir i slobodu“, na kojemu je sudjelovao i Bakunjin uz mnoga poznata imena kao što su Louis Blanc, John Stuart Mill, Victor Hugo, Garibaldi itd. Drugog dana održavanja kongresa, 10. rujna, Bakunjin je istupio svojim govorom i bio dočekan ovacijama prisutnih u sali za zasjedanje. Po Bakunjinu, ovakav međunarodni kongres mogao je biti odgovarajuće mjesto za propagiranje ideja „Internacionalnog bratstva“, stoga je pokušao nametnuti cijelom kongresu anarhističko viđenje rata i mira. Isječak iz Bakunjinovog govora: „*Sveopći mir je nemoguć dok postoje centralizirane države. Mi, znači, moramo željeti njihov raspad, kako bi se na ruševinama tih jedinstava, organiziranih kroz despotizam i osvajanje odozgo prema dolje, mogla razviti jedinstvena slobodna, organizirana odozdo prema gore kroz slobodnu federaciju općina u provinciju, provincija u naciju, nacija u Ujedinjenje države Europe*“. Također, pokušao je ugraditi svoj rad *Federalizam, socijalizam i anti-teleogizam* u svojstvo programa Lige, kojeg je trebao izraditi komitet za sljedeću godinu, kada Liga nanovo zasjeda.

Internacionala i Alijansa za socijalnu demokraciju

Nakon što je propala zamisao poslije II. kongresa da „Ligu za mir i slobodu“ iskoristi kao organizacijski okvir za svoje „Internacionalno bratstvo“, na istom kongresu na kojem se većina izjasnila protiv ekonomske i socijalne ravnopravnosti, Bakunjin s istomišljenicima protestno napušta *Ligu* te se okreće „Međunarodnom radničkom udruženju“ (Internacionali), postaje njegov član, „u ženevskoj sekciji“, srpnja 1868. te mu želi pripojiti svoje „Internacionalno bratstvo“.

Za tu priliku Bakunjin u listopadu 1868. transformira bratstvo u „Alijansu socijalne demokracije“ te s *Alijansom* pokušava ući u „Međunarodno radničko udruženje“, no biva odbijen i tek raspuštena *Alijansa* u lipnju 1869., odnosno njezine sekcije i članovi stupaju u *Internacionalu*.

Radi uvida u filozofske i političke pozicije *Alijanse* prenosimo skraćene i parafrazirane točke programa:

1) Alijansa je za ukidanje klasnih razlika i za socijalnu i ekonomsku ravnopravnost svih individua, također ona je za ukidanje privatnog vlasništva i za transformiranje u kolektivno vlasništvo, uz suradništvo s Internacionalom,

2) Alijansa je za ravnopravan razvoj sve djece, od pristupa hrani, obrazovanju, znanosti, umjetnosti,

3) Alijansa je neprijatelj svih despotizama, ne priznaje državu u niti jednoj formi, želi svu političku moć svesti na puku administraciju javnih ustanova u zemljama u kojima su stvorene slobodne asocijacije, kako agrikulturne, tako i industrijske,

4) Alijansa prepoznaje internacionalnu solidarnost kao istinito rješenje za socijalna pitanja, stoga odbacuje patriotizam i rivalstvo među nacijama,

5) Alijansa se deklarira ateističkom, želi ukidanje religije i njezinu zamjenu znanošću.

Unutar *Internacionale* Bakunjin izaziva sukob između marksističkog centralizma i autonomije sekcija koju je zagovarao. Naravno, ogroman sukob se dogodio i oko države, Bakunjin i njegovi suradnici su zagovarali bezdržavni komunizam - anarhiju, „socijalnu likvidaciju“ (radikalno ukidanje vlasti, države i prepuštanje društvene organizacije slobodnim radničkim, umjetničkim, znanstvenim asocijacijama, koje se dogovorno ujedinjuju odozdo na gore), dok su Marx i njegovi sljedbenici zagovarali državni komunizam i prijelaznu fazu u obliku diktature proletarijata. Bakunjin je nasuprot diktaturi proletarijata stavljao slobodne federacije, radničke asocijacije znanstvene i umjetničke, koje su organizirane odozdo prema gore,

prvo u komune, pa u federacije komuna u regiji, zatim regije u nacije, a nacije u bratsku Internacionalu. Također, Bakunjin je smatrao da samo slobodna organizacija može stvoriti slobodno društvo, centralizirana i hijerarhijska organizacija ne može stvoriti društvo ravnopravnih i slobodnih individua i kolektiva, već samo društvo podčinjenih. Ti sukobi su se nazivali i sukobima između federalista, suradnika Bakunjina, i centralista, suradnika Marxa.

Prvi veliki sukob između Bakunjina i Marxa odigrava se na bazelskom kongresu *Internacionale* u rujnu 1869. i to oko pitanja nasljedstva nad zemljom. Bakunjin je smatrao kako svako privatno vlasništvo zahtijeva državu koja bi ga štitila, dok je Marx smatrao da je takav stav netaktički i da će odgurnuti seljake od revolucije. Godine 1871. nakon što su Marx i Engels uspjeli staviti *Generalni savjet Internacionale* pod svoju kontrolu, održana je tajna konferencija Generalnog savjeta, većinom pohođena od strane Marxovih pristaša. Na istoj konferenciji usvojena je rezolucija koja uništava autonomiju sekcija Internacionale i daje savjetu još više moći, te tako narušava dotadašnju unutrašnju politiku Internacionale. Cijelu 1872. godinu Marx koristi kako bi kroz Generalni savjet propagirao raskol u Internacionali, tako nagovještavajući skori završni sukob. Već na idućem kongresu Internacionale 1872. Bakunjin biva isključen. Bakunjin je pisao istraživačke spise o kompleksnom odnosu između *Bratstva* i *Alijanse*, odnosno o načinu međusobnog razumijevanja tih dviju grupa, ti su spisi došli u Marxove ruke koji ih je pak koristio kako bi osudio Bakunjina na haškom kongresu 1872.,

na kojem je Bakunjin i isključen. Naravno, Marxova interpretacija je *Alijansu* tumačila kao neprijateljski nastrojenu prema principima *Internacionale*, što je lažno svjedočenje prema gore priloženom programu Alijanse. Alijansa je neprijateljski bila nastrojena jedino prema autoritarnim tendencijama unutar *Internacionale*.

Slijedi par detalja oko isključenja Bakunjina, kako bi se dobio detaljan uvid u naizgled zamršenu situaciju:

1) Kongres je sazvan, od strane *Generalnog savjeta* – koji je tada pod kontrolom Marxa i Engelsa, u Hagu, blizu Londona, dakle, blizu Marxa i njegovih suradnika, a daleko od Bakunjina koji nije uspio doći i daleko od legalno zabranjenih sekcija *Internacionale* koje su bile anti-autoritarno nastrojene.

2) Također, kongres je pohodilo dosta Marxovih simpatizera koji nisu bili delegati nikakvih sastavnica *Internacionale*, a prema svjedočenju Guillaumea koristili su se lažnim akreditacijama kako bi pristupili kongresu.

3) Isključivanje Bakunjina iz *Internacionale* odigralo se zadnjih dana kongresa kada je već 1/3 delegata otišlo, i to s 27 „delegata“ za isključivanje Bakunjina, 7 protiv, 8 suzdržanih.

Nakon isključenja iz *Internacionale* Bakunjin okuplja *Alijansu*, Jursku federaciju i disidente s haškog kongresa kako bi se već 15. rujna

1872. održao prvi anarhistički kongres (Saint Imier, Švicarska), koji je okupio delegate iz Amerike, Francuske, Švicarske, Španjolske i Italije. Kongres je odbacio sve zaključke haškog kongresa te nije priznao nove ovlasti Generalnog savjeta niti novo izabrani Generalni savjet, koji se tada nalazio u New Yorku. Smjer koji je „Anarhistička Internacionala“ zauzela bio je anti-autoritarni smjer, za autonomiju sekcija i federalizam.

Godine 1873. Bakunjin već iscrpljen od svih borbi u kojima je sudjelovao te zadovoljan smjerom reorganizacije nove Internacionale povlači se živjeti kod prijatelja Carla Cafiera. Internacionala se održala do kraja 1877. godine. Zadnja revolucionarna djelovanja Bakunjina odigrala su se za vrijeme proglašenja republike u Lyonu 1870. godine, u Španjolskoj 1873. i u bolonjskom ustanku, kada se na kratko vraća „na scenu“, 1876. godine, a potom umire, 01.7.1876. u Bernu u Švicarskoj. Na ispraćaju Bakunjina okupili su se radnički predstavnici 5 različitih zemalja, tako Bakunjin napokon završava svoj život posvećen čovjeku, revoluciji i slobodi.

Bakunjin protiv diktature i radničke države

Ključna razlika Bakunjina i Marxa, i općenito autoritarnih socijalista, sastoji se u poimanju države, dok se Marx oslanja na prijelazni period i centralističko korištenje države u ime proletarijata, Bakunjin smatra da je takva pozicija jednostavno ignoriranje aktivnog karaktera države, koja nije samo proizvod ili nadgradnja, već je i proizvod i proizvođač vladajućih klasa. Bakunjin se zalaže za federalizam i „socijalnu likvidaciju“, odnosno za radikalno ukidanje vlasti, države i prepuštanje društvene organizacije slobodnim radničkim, umjetničkim, znanstvenim i drugim asocijacijama, koje se dogovorno ujedinjuju odozdo na gore. Izuzev toga, Bakunjinov socijalizam nikada nije bio „naučni“ kao Marxov, već instinktivni, Bakunjin svoju snagu nije crpio iz intelektualnog autoriteta, već onog ljudskog, moralnog.

Završne misli protiv hijerarhije neka ujedno budu i Bakunjinove, čovjeka koji je utemeljio anarhizam kao socijalnu doktrinu koja aktivno živi među radnicima i danas: *„Prava, istinska ljubav, kao izraz uzajamne potrebe, postoji samo među jednakima. Ljubav višega prema nižemu je ugnjetavanje, pritisak, preziranje, egoizam, ponos i oholost koji trijumfiraju u osjećaju moći nad drugima. Ljubav nižega prema višemu je poniženje, strah i nada roba koji od gospodara očekuje bilo zlo, bilo dobro“.*

Bakunjinovo naslijeđe

Bakunjinov značaj za anarhizam je taj što je anarhistički pokret po prvi puta postao praktična politička snaga 1860-ih u krilu „I. Internacionale“. Iz radničkog pokreta izrasla je anti-kapitalistička, socijalistička, slobodarska, anti-državna i komunistička radnička tendencija, koju je u političkoj praksi usustavio Bakunjin zajedno sa svojim suradnicima „federalistima“, „bakunjistima“, „anti-autoritarcima“ i „anarhistima“, svojim djelovanjem u „I. Internacionali“ pod imenom „Alijansa socijalne demokracije“. Tek tada je anarhizmu otvoren put da se širi kao koherentna ideologija i socijalna doktrina među radnicima diljem Europe.

Angel J. Cappelletti u svom radu *Anarhistička ideja* izražava ulogu Bakunjina na sljedeći način: „Njegova socijalna filozofija predstavlja trenutak u kojem se anarhizam organski povezuje s međunarodnim radničkim pokretom“. U predgovoru Rade Kalanja *Anarhizam i pitanje revolucije*, koji je napisan kao uvod u djelo Daniela Guérina *Anarhizam*, navodi se kako: „U djelu Mihaila Bakunjina anarhizam poprima svoj posve razrađen oblik i kao teorija i kao politički pokret“. Na isti način ga se dotiče i Sergej Stepnjak u svojoj *Podzemnoj Rusiji*: „veliki Mihajlo Bakunjin, genije razora, osnivač anarhističke ili federalističke Internacionale“.

Konkretan, nama poznat Bakunjinov rad, koji je vrlo brzo rezultirao masovnim anarhističkim i anarhosindikalističkim pokretom u Španjolskoj samo nekoliko desetljeća poslije, slanje je Giuseppea Fanellija, svoga suradnika i prijatelja, u Španjolsku između rujna 1868. i rujna 1869. kako bi propagirao anarhistička učenja među radnicima i njihovim organizacijama te potaknuo osnivanje sekcije *Alijanse* i sekcije „Međunarodnog radničkog udruženja“, što je rezultiralo uspjehom u Madridu i Barceloni.

Pirumova u svom djelu *Bakunjin* o toj temi piše: „*Prve sekcije Internacionale u Španjolskoj osnovali su bakunjisti, među kojima je glavni akter postao T. G. Morago. Koristeći popularnost Internacionale, Bakunjin je naoružao te sekcije anarhističkim programom Alijanse. Tako je predstavništvo španjolskog radničkog pokreta na kongresima Međunarodnog udruženja od samoga početka bilo anarhističko*“.

Što se tiče Bakunjinovog dalekosežnog učinka, Vadima Damiera, autor knjige *Anarhosindikalizam u 20. stoljeću* kaže; „*Prehistorija anarhosindikalizma ima svoje korijene u anti-autoritarnom krilu Prve Internacionale – u bakunjistima i federalistima*“. A kako nas na to Damier podsjeća, anarhosindikalizam je u povijesti jedina „masovna varijanta anarhističkog pokreta“, koji se proširio globalno na zemlje poput Španjolske, Rusije, Francuske, Japana, Argentine, Švedske, Italije, Kine, Portugala i Njemačke.

Bakunjinovo naslijeđe očituje se i u anarhističkoj strategiji koja je proizašla iz njegovog djelovanja u „Alijansi socijalne demokracije“ unutar „Međunarodnog udruženja radnika“. Kako je to navedeno i ranije – 1864. i 1865. Bakunjin započinje surađivati sa socijalnim pokretima kako bi ih nadahnuo slobodarskim idejama, a 1868. osniva *Alijansu* da bi 1869. godine raspuštene sekcije *Alijanse* ušle u „Međunarodno radničko udruženje“ – *Internacionalu*.

Max Nettlau navodi Fernanda Pelloutiera i njegovu misao iz 1895. kako se komunističko-anarhistički pokret doživljava kao nastavljač Bakunjinovog rada i posvećuje se izobrazbi sindikata. S druge strane Petar Kropotkin navodi kako je *Alijansa*, kojoj je i sam pripadao, bila neizbježna kako bi se radničke mase održale ujedinjene, ili kako to kaže Errico Malatesta – *Alijansa* vodi u pravcu socijalizma, ateizma, anarhizma, revolucije, u suprotnom bi se druge sile nametnule radnicima i sindikatima u korist socijaldemokracije, državnog kapitalizma, katolicizma itd.

Što se tiče tajnosti *Alijanse*, navodi se kako su uvjeti kojima su rani anarhisti bili izloženi bili krajnje represivni, stoga je tajnost bila nužnost. Međutim, bilo bi pogrešno tajno djelovanje staviti samo u povijesni kontekst, jer je ono uvijek potrebna revolucionarna strategija na određenom stupnju djelovanja, a što se tiče represivnog aparata on nikada nije gostoljubiv prema anarhistima.

Stoga, Bakunjin je u *Alijansi* vidio motor mobilizacije i politizacije masa, kako bi ih se potaknulo na revolucionarno djelovanje protiv svih autoritarnih institucija, što bi značilo da Alijansa nikako nije bila zamjena za revolucionarno djelovanje masa. Upravo suprotno, Bakunjin je u *Alijansi* vidio i organiziranu silu koja bi spriječila dominaciju nad masama od bilo koje političke i religijske strane, te organizaciju koja bi ljudima ponudila revolucionarne ideje o slobodnim individuama, kolektivima, federacijama koje se uzdižu odozdo na gore.

Ključna razlika Bakunjin i Marxa, i općenito autoritarnih socijalista, sastoji se u poimanju države, dok se Marx oslanja na prijelazni period i centralističko korištenje države u ime proletarijata, Bakunjin smatra da je takva pozicija jednostavno ignoriranje aktivnog karaktera države, koja nije samo proizvod ili nadgradnja, već je i proizvod i proizvođač vladajućih klasa. Bakunjin se zalaže za federalizam i „socijalnu likvidaciju“, odnosno za radikalno ukidanje vlasti, države i prepuštanje društvene organizacije slobodnim radničkim, umjetničkim, znanstvenim i drugim asocijacijama, koje se dogovorno ujedinjuju odozdo na gore. Izuzev toga, Bakunjinov socijalizam nikada nije bio „naučni“ kao Marxov, već instinktivni, Bakunjin svoju snagu nije crpio iz intelektualnog autoriteta, već onog ljudskog, moralnog.

„Prava, istinska ljubav, kao izraz uzajamne potrebe, postoji samo među jednakima. Ljubav višega prema nižemu je ugnjetavanje, pritisak, preziranje, egoizam, ponos i oholost koji trijumfiraju u osjećaju moći nad drugima. Ljubav nižega prema višemu je poniženje, strah i nada roba koji od gospodara očekuje bilo zlo, bilo dobro.“

#Izdavaštvo
Mreža anarhista Rijeka